

TOIDUOHUTUS

ELi toiduohutuspoliitikal on kaks eesmärki: kaitsta inimeste tervist ja tarbijate huve ning soodustada Euroopa ühtse turu tõrgeteta toimimist. Seetõttu tagab Euroopa Liit kontrollistandardite kehtestamise (ja nende järgimise) sööda ja toiduainete hügieeni, looma- ja taimetervise valdkonnas ning toidu kaitseks keskkonnas olevate ainetega saastumise eest. Samuti reguleerib liit toidu ja sööda märgistamist.

ÕIGUSLIK ALUS

Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 43, artikkel 114, artikli 168 lõige 4 ja artikkel 169.

ÜLDINE TAUST

Mitmete toidu ja loomasöödaga seotud kriiside (nt veiste spongioosse entsefalopaatia puhangu ja dioksiinikriisi) tõttu läbis ELi toiduohutuspoliitika 2000. aastate alguses põhjaliku reformi. Töötati välja „talust toidulauani“ lähenemisviis, mis tagab tootmis- ja turustamisprotsessi kõikides etappides kõigi ELis turustatavate toiduainete kõrge ohutuse taseme, olenemata sellest, kas toiduained on toodetud ELis või imporditud kolmandatest riikidest. Selline õigusaktide kogum moodustab kompleksse ja integreeritud eeskirjade süsteemi, mis hõlmab kogu toidutarneahelat alates loomasöödast ja -tervisest kuni taimekaitse ja toiduainetööstuse ning töötlemise, säilitamise, transpordi, impordi, ekspordi ja jaemüügini.

SAAVUTUSED

A. Üldiseloomuga õigusakt

Raammääruses on sätestatud ELi toidu- ja söödalaste õigusnormide [üldpõhimõtted ja -nõuded](#), võttes arvesse ettevaatuspõhimõtet ([2.5.1](#)). Määruses esitatakse riskihindamisel põhinev käsitus ning kehtestatakse toidu ja sööda jälgitavuse tagamise üldsätted. Sellega nähakse ette toidu- ja söödaalane kiirhoiatussüsteem, mis võimaldab liikmesriikidel ja komisjonil vahetada kiiresti teavet ning kooskõlastada toidust või söödast põhjustatud terviseohtudele reageerimiseks võetavaid meetmeid. Sellega asutatakse ka Euroopa Toiduohutusamet (EFSA), mille ülesanne on hinnata kõiki toidutarneahelaga seotud riske ja anda nende kohta teavet. Pärast toimivuskontrolli ja vastuseks glüfosaati käsitlevale Euroopa kodanikualgatusele vaatas EL oma üldised toidualased õigusnormid läbi, et suurendada EFSA riskihindamiste läbipaistvust ja nende aluseks olevate teadusuuringute sõltumatust ning parandada koostööd liikmesriikidega ekspertide ja andmete tagamisel.

Vaadatakse läbi ka muud olulised õigusaktid uuendtoidu, GMOde, pestitsiidide, toiduga kokkupuutuvate materjalide ja toidu lisaainete valdkonnas, et viia need muudetud üldiste toidualaste õigusnormidega kooskõlla ja suurendada läbipaistvust.

B. Toiduainete hügieen

2004. aasta aprillis võeti lähenemisviisi „talust toidulauani“ raames vastu uus, hügieenipaketina tuntud õigusraamistik, milles käsitletakse [toiduainete hügieeni, sätestatakse loomset päritolu toidu hügieeni erieeskirjad](#) ning kehtestatakse [inimtoiduks ettenähtud loomsete saaduste ametliku kontrollimise](#) ühenduse raamistik, milles sätestatakse ka erieeskirjad värske liha, karpide ning piima ja piimatoodete kohta. Hügieenipaketi raames vastutavad toiduainete hügieeni eest toidutarneahela eri osalised vahetult enesekontrollisüsteemi kaudu ning selleks kasutatakse ohuanalüüsi ja kriitiliste kontrollpunktide süsteemi (HACCP) meetodit, mille järgimise üle järelevalve teostamiseks viivad pädevad ametiasutused läbi ametlikke kontrole.

C. Toidu saastumine

Toidu saastumine võib toimuda looduslikul teel või seda võivad põhjustada viljelustavad või tootmisprotsessid. Rahvatervise kaitsmiseks on toiduainete puhul kehtestatud saasteainete, nagu nitraatide, raskmetallide ja dioksiinide piirnormid, mida vaadatakse korrapäraselt läbi. Toiduainetes esinevad saasteainete jäägid võivad pärineda ka toiduloomadest, keda on ravitud veterinaarravimitega või kes on kokku puutunud pestitsiidide või biotsiididega. Jääkide piirnorme kehtestatakse ja ajakohastatakse korrapäraselt. ELis ei tohi turustada toiduaineid, mis sisaldavad lubamatus koguses saasteaineid.

Lisaks on olemas eeskirjad, mis käsitlevad toiduga kokkupuutuvaid materjale, nagu materjalid, mida kasutatakse toidu transpordiks või töötlemiseks, ning pakkematerjalid ja köögitarbed või lauanõud. [Raammääruses](#) on sätestatud kõigi asjaomaste materjalide ja esemete suhtes kehtivad üldnõuded, millega tagatakse, et nendest materjalidest ei kanduks toidu sisse aineid inimeste tervisele ohtlikes kogustes. Määruse I lisas loetletud 17 toiduga kokkupuutuva materjali- ja esemerühma kohta võib võtta vastu põhjalikumad ELi erimeetmed. Nii näiteks kehtestati piirangud bisfenool A kasutamisele imikute plastist lutipudelites.

D. Toidu märgistamine

Toidu märgistamist käsitleva õigusraamistiku eesmärk on tagada tarbijatele nende tervise ja parimate huvide kaitsmiseks selge, arusaadav ja usaldusväärne teave toodete sisu ja koostise kohta. Näiteks peavad olema pakendil selgelt märgitud allergeenid, nagu soja, gluteen või laktoos. Alates 2016. aasta detsembrist kohaldatava uue määruse, milles käsitletakse [toidualase teabe esitamist tarbijatele](#), peamiseks uuenduseks on tootjatele kehtestatud nõue esitada teavet allergeenide esinemise kohta pakendamata toidus, näiteks restoranides ja sööklates, ning märkida ära töötlemata liha päritolu (muud liiki liha kui loomaliha puhul, kuna selle päritolu märkimise nõue kehtis juba varem) ja toiduimitatsioonide, näiteks köögiviljade kasutamine juustu või liha asendajana. [Päritolumärgistust](#) käsitlevates erisätetes nähakse üksikasjalikult ette (välja arvatud mõned erandid) pakendatud värske,

jahutatud ja külmutatud sea-, lamba-, kitse- ja kodulinnuliha puhul looma kasvatamis- ja tapmiskoha märkimine.

Toidu märgistus, esitlus või reklaam ei tohi tarbijaid eksitada. Kehtestatud on selged eeskirjad lubatud toitumis- ja tervisealaste väidete kohta (näiteks „vähese rasvasisaldusega“ või „suure kiudainesisaldusega“ või väited toidu ja tervise vahelise seose kohta). Sellised väited peavad põhinema teaduslikel tõenditel ning need leiab avalikust ELi registrist.

Uues määruses [konkreetsetele inimrühmadele mõeldud toidu](#) kohta loobutakse dieettoidu laiast käsitlemisest ning kehtestatakse selle asemel eeskirjad konkreetsetele haavatavatele tarbijarühmadele, nagu imikud ja väikelapsed, erilise terviseseisundiga inimesed ning inimesed, kes kehakaalu alandamiseks järgivad vähendatud energiasisaldusega toitumist.

E. Toidu lisaained

Toidu lisaained, toiduensüümid või toidu lõhna- ja maitseained, mida tuntakse ka kui toidu kvaliteedi parandamise vahendeid, on ained, mida tavaliselt ei tarbita toiduna ja mida lisatakse toidule konkreetsel otstarbel, nagu värvimine, magustamine või säilitamine. Nende ainete kasutamiseks loa andmise menetlust, nende kasutamistingimusi ja märgistamist reguleerivad eeskirjad. Sama kehtib selliste toidulisandite kohta nagu vitamiinid ja mineraalained, mida võib toidule lisada, et seda rikastada või tuua esile selle konkreetset toitumisalast omadust, tingimusel et asjaomased ained on esitatud spetsiaalsetes lubatud ainete ja nende lubatud allikate loeteludes.

F. Looma- ja taimetervis

ELi eeskirjad hõlmavad üldsätteid nakkushaiguste ja nende siirutajate seire, nendest teatamise ja nende ravi kohta, et tagada toidutarneahela ohutus. Selleks, et tagada kontrolli sööda- ja toidualaste õigusnormide ning loomatervishoidu ja loomade heaolu käsitlevate eeskirjade täitmise üle, on loodud [kehtiv ametlike kontrollide korraldamise õigusraamistik](#). Komisjon esitas 2013. aasta mais uue õigusaktide paketi, mis hõlmab ettepanekuid looma- ja taimetervise, taimse paljundusmaterjali ja ametlike kontrollide kohta. Paketis järgitakse loomatervise kaitse osas pigem riskipõhist lähenemisviisi, mille eesmärk on suurendada ametlike kontrollide tõhusust, et vältida nii palju kui võimalik toidukriise ja pettusi. Sellest tulenevalt 2016. aasta märtsis vastu võetud uues ELi loomatervisealases õigusaktis (määrus [loomataudide](#) kohta), mida hakatakse kohaldama 2021. aasta aprillist, keskendutakse loomataudide ennetamisele ja likvideerimisele, täpsustades kohustusi ning tagades varajase avastamise ja tõrje. Uue taimetervise korra (määrus, mis käsitleb [taimekahjustajatevastaseid kaitsemeetmeid](#)) eesmärk on kaitsta saaki, vilju, köögivilju ja metsasid taimakahjustajate või haiguste sissepääsu ja leviku eest. Seda kohaldatakse suuremas osas alates 2019. aasta detsembrist, samamoodi nagu [uut määrust, mis käsitleb ametlikku kontrolli](#) ja mis reguleerib samal ajal ka taimetervist ja loomseid kõrvalsaadusi.

G. Loomasööta ja sööda märgistamist käsitlevad õigusaktid

Söödakäitlejad peavad tagama, et kõik nende kontrolli all olevad tootmise, töötlemise ja turustamise etapid on kooskõlas ELi eeskirjadega [söödahügieeni](#)

kohta. Ühtlasi peavad nad tagama täieliku jälgitavuse. See hõlmab sööda importi kolmandatest riikidest ja eksporti kolmandatesse riikidesse. Põllumajandustootjatel on kohustus hoida toidu tootmiseks peetavate loomade söötmisel sööda, loomade ja loomsete saaduste bioloogilise, keemilise ja füüsilise saastumise oht nii väike kui mõistlike vahenditega saavutatav. Eraldi direktiivis sätestatakse [loomatoidus leiduvate soovimatute ainete](#), sealhulgas raskmetallide sisalduse piirnormid ja keelatakse saastunud söödämaterjalide segamine. [Sööda märgistamist ja turustamist](#) käsitlevate eeskirjade eesmärk on tagada söödaohutuse kõrge tase ja seeläbi rahvatervise kõrgetasemeline kaitse ning kasutajate ja tarbijate piisav teavitamine. [Veterinaarravimeid](#) ja [ravimsööta](#) käsitlevaid sätteid on ajakohastatud kahe uue määrusega (vastavalt määrus [\(EL\) 2019/6](#) ja [\(EL\) 2019/4](#)).

H. Uuendtoit

Enne uuendtoidu (st toiduained, mille kasutamine ei olnud enne 1997. aasta maid laialdaselt levinud) ELis turustamist tuleb läbi viia selle ohutuse hindamine. Alates 2018. aastast kohaldatakse [uut määrust](#), mis võimaldab uuendtoidule lihtsamat juurdepääsu, säilitades samas toiduohutuse kõrge taseme. Sellega kehtestatakse uuendtoidule ja kolmandatest riikidest pärit traditsioonilisele toidule (mida käsitatakse ELis uuendtoiduna) lihtsustatud tsentraliseeritud loaandmismenetlus, mis hõlmab kogu ELi ja on veebipõhine. Enne loa saamist viib EFSA läbi keskse teadusliku ohutushindamise, millega määratakse kindlaks kasutustingimused, toidunimetus ja märgistamisnõuded. Kõik loa saanud uuendtoidud kantakse positiivsesse loetellu. Kuni ei ole jõustunud kloonitud loomadest toodetud toitu käsitlevad spetsiaalsed õigusaktid, kuulub selline toit nimetatud määruse kohaldamisalasse ja tuleb nõuetekohaselt märgistada.

I. Geneetiliselt muundatud organismid (GMOd)

GMO on mis tahes elusorganism peale inimese, mille geneetilist materjali on muudetud sellisel viisil, mis loomuliku paaritumise ja/või rekombinatsiooni teel ei ole võimalik^[1]. Taimi võib muundada kaasaegse biotehnoloogia abil, et muuta need näiteks haigustele vastupanuvõimelisteks või suurendada nende saagikust. Vastavalt ettevaatuspõhimõttele on EL kehtestanud range õigusraamistiku toidus või söödas kasutatavate GMOde kasvatamise ja turustamise kohta. Enne mis tahes GMO turulelaskmist viib EFSA koos liikmesriikide teadusasutustega läbi teadusliku riskihindamise, et välistada igasugune oht inim- või loomatervisele ja keskkonnale. Pärast EFSA arvamuse saamist koostab komisjon (kes ei pruugi selle arvamusega nõustuda) otsuse eelnõu, millega antakse luba või keeldutakse loa andmisest ning mille üle liikmesriikide esindajatest koosnev eksperdikomisjon hääletab kvalifitseeritud häälteenamusega. Juhul kui aramus puudub, st loa andmise poolt ega vastu ei saavutata kvalifitseeritud häälteenamust, teeb lõpliku otsuse komisjon. Igasugune GMOdest toodetud või neid sisaldav lubatud toit või sööt peab olema jälgitav ja selgesti märgistatud, et tarbijatel oleks võimalik teha teadlikke valikuid. Liikmesriigid võivad [piirata või keelata](#) oma territooriumil GMOde kasvatamist, isegi kui see on ELi tasandil lubatud.

[1]Direktiiv 2001/18/EÜ (EÜT L 106, 17.4.2001).

EUROOPA PARLAMENDI ROLL

Pärast hobuseliha skandaali ja muid toiduainetega seotud pettusejuhtumeid nõudis Euroopa Parlament, et muudetaks kohustuslikuks eelkõige töödeldud toiduainetes sisalduva liha päritolu märkimine. Euroopa Parlament ja nõukogu leppisid kokku uutes eeskirjades, et karmistada ametlikke toidukontrolle, mille eesmärk on parandada toidu jälgitavust ja võidelda pettuse vastu. Läbirääkimiste käigus õnnestus Euroopa Parlamendil tugevdada pettuse või eksitava tegevuse suhtes kohaldatavaid meetmeid. Lisaks on Euroopa Parlament eriti tähelepanelik kloonitud loomadest ja nanomaterjalidest või GMOdest tarbijate tervisele tulenevate ohtude suhtes. Euroopa Parlament kontrollib uutele geneetiliselt muundatud taimedele, näiteks mais või sojaoad, loa andmist või selle uuendamist käsitlevate ettepanekute eelnõusid ja on sageli nende vastu.

Võttes arvesse muret põllumajanduses kasutatavates herbitsiidides sisalduva glüfosaadiga kaasnevate ohtude pärast, moodustas Euroopa Parlament 2018. aastal pestitsiididele lubade andmise ELi menetlust käsitleva erikomisjoni (PEST). Üldiste toidualaste õigusnormide läbivaatamisel, mille eesmärk oli suurendada läbipaistvust kogu toidutarneahelas, seisis Euroopa Parlament selle eest, et tagada ohutusuuringute avaldamine enne, kui toode turule lubatakse.

Tina Ohliger
05/2019

